

« فشار دشمن عامل اساسی نبود که ما عقب‌نشینی کردیم، مجموعه‌ای از توهم، ضعف و ازهم‌پاشیدگی بود. »
 غلامعلی رشید، از فرماندهان سپاه، درباره‌ی عملیات رمضان

⊕ عملیات رمضان، تابستان ۱۳۶۱. در تابستان هوای خوزستان گرم نبود، داغ بود و رزمندگان ایرانی شرایط سختی را تجربه کردند.

× تابستان داغ

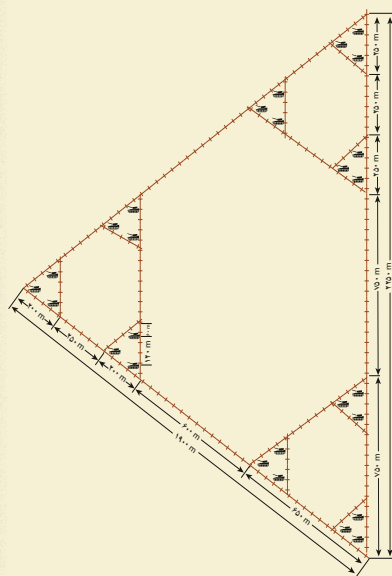
تیر ماه ۱۳۶۱ ایران برای عملیات بزرگ آماده می‌شد اما حقیقت این بود که در فرصت حدوداً یک ماهه پس از آزادی خرمشهر تمام هم و غم عراقی‌ها سر و سامان دادن به خطوط دفاعی‌شان و همچنین ساختن موانع کوچک و بزرگ برای دفاع در برابر حمله‌ی ایران بود. فضا تغییر کرده بود. در یادداشت اول تیر هاشمی می‌خوانیم: «عصر در جلسه‌ی گروهی از نمایندگان شرکت کردم و راجع به وضع جبهه‌ها و علل کمک به لبنان مذاکره شد. گفتند اکثریت نمایندگان مجلس و فضای جامعه نگرانند. از تأثیر مانورهای صلح‌خواهانه‌ی عراق و فشار خارجی‌ها می‌ترسند بی‌موقع آتش‌بس به بهانه‌ی ماه رمضان پذیرفته شود و نقل کردند که آقای منتظری گفته‌اند مسئولان بوی دلار به دماغشان خورده و می‌خواهند جنگ را ختم کنند. گفتم آیت‌الله منتظری از نظر و تصمیم امام برای ادامه‌ی جنگ مطلعند، بعید است چنین چیزی بگویند. ممکن است افراد بی‌اطلاع گفته باشند و اصلاً پای دلاری در کار نیست. اصل حرفشان این است که کمیته‌ای مرضی‌الطرفین بررسی کنند و طرف متجاوز را مشخص کنند و سپس در مورد خسارت صحبت شود و معلوم است که نتیجه چه خواهد شد.» صدام اعلام کرده بود در ده روز عقب‌نشینی‌هایش را کامل خواهد کرد. اول تیر در جلسه‌ی شورای عالی دفاع با حضور امام، امام گفت در این ده روز که عراق مدعی عقب‌نشینی است حمله نکنند. البته آماده‌سازی مقدمات عملیات نیز به زمانی بسیار بیشتر نیاز داشت.

× در تدارک عملیات

ایرانی‌ها در دوره‌ی عملیات‌های پیروز حتی یک روز را هم از دست نداده بودند اما حالا فرصت زیادی از دست رفته بود و باید به‌سرعت آماده‌ی عملیات می‌شدند. سردار علایی می‌گوید: «در تمامی عملیات‌ها، روال این بود که از مدت‌ها قبل شناسایی انجام می‌شد و برنامه‌ریزی می‌شد و بعد ما وارد طرح‌ریزی نهایی عملیات می‌شدیم.» اما حالا اوضاع تغییر کرده بود و فرصت محدود بود. از سوی دیگر زمین مقابل نیز با فرصت‌شناسی عراقی‌ها تغییر کرده بود. سردار علایی: «دشمن می‌دانست قرار است ما از کجا حمله کنیم و لذا بر روی زمین منطقه کار کرده بود و از نقطه نظر استحکامی زمین را برای ما سخت کرده بود و بهترین نیروهایش را هم در آن‌جا مستقر کرده بود، لذا وقتی که ما عملیات را شروع کردیم متوجه شدیم تصورات ما نسبت به زمین و تاکتیک عملیات با آنچه وجود داشت، متفاوت است. در مجموع، آرایش زمین به شکلی بود که نیروهای ما بعد از ورود به منطقه به نحوی کانالیزه می‌شدند که به نفع دشمن بود.»

× رقابت شطرنج‌گونه

⊕ خاکریزهای معروف مثلثی شکل که یکی از موانع اصلی پیشروی رزمندگان در عملیات رمضان بود. یک مثلث بزرگ که ضلع پایینی آن ۲۲۵۰ متر بود و هر یک از ساق‌هایش ۱۹۰۰ متر. در هر مثلث سه مثلث متوسط بود و میان هر یک از این سه مثلث، سه مثلث دیگر. تمام مثلث‌ها مجهز به تجهیزات زرهی و تیربار بودند.

فرماندهان ایرانی آماده‌ی عملیات رمضان می‌شدند و ارتش بعثی هم بلافاصله پس از شکست در خرمشهر تلاشش را آغاز کرده بود. محسن رضایی می‌گوید: «ما آماده‌سازی منطقه برای انجام عملیات جدید را شروع کردیم. ارتش عراق نیز منطقه را برای پدافند آماده‌سازی می‌کرد و در اینجا رقابتی بین ما و عراق شکل گرفت که عراق توانست از دو عامل مهم استفاده کند و موفق هم بشود. یکی آب انداختن در جنوب منطقه‌ی عملیاتی بود که باعث شد عملیات قرارگاه نصر به طور کل لغو شود.» آن‌ها از منطقه‌ی زید به پایین را آب انداختند. پیش از جاری شدن آب در منطقه بنا بود قرارگاه نصر «به نوک کانال ماهیگیری حمله کند و از آن‌جا به سمت بصره حرکت کند و پل‌های روی کانال ماهیگیری را ببندد که جناح قرارگاه فتح از سمت جنوب تأمین بشود.» محسن رضایی می‌گوید ابتدا حسن باقری گمان می‌کرد «آب محدود و قابل کنترلی باشد.» اما آب به قدری زیاد شد که امکان عملیات از قرارگاه نصر را گرفت و «سرانجام خود حسن باقری دو روز مانده به عملیات وقتی رفت و زمین را دید پذیرفت که با این حجم آب امکان اجرای عملیات در آن زمین مقدور نیست.» ارتش عراق بسیار دقیق عمل کرده بود و محسن رضایی می‌گوید: «عامل دوم که ارتش عراق برای آماده‌سازی پدافند تدارک دیده بود یک عملیات مهندسی فوق‌العاده بود که برای ما هم غیرمنتظره بود و سابقه نداشت هیچ‌گاه عراق طی یک زمان کوتاه، کار مهندسی به این ابعاد بزرگ را انجام دهد. همین عامل باعث شد قرارگاه فجر در آنجا زمین گیر شود.»